

Kaheteistkümnes Eesti folkloristide
talvekonverents

Folkloor ja avalikkus

Estonian Folklorists' 12th
Winter Conference

Folklore and the Public

2. ja 3. märtsil 2017 Voore Puhkekeskuses
Voore Guest House, March 2–3, 2017

EKM Teaduskirjastus / ELM Scholarly Press
Tartu 2017

Koostanud Katre Kikas, Piret Voolaid
Toimetanud Asta Niinemets, Tiina Mällo, Nikolay Kuznetsov
Kaane kujundanud Andres Kuperjanov
Kaanefoto autor: Piret Voolaid
Küljendanud Diana Kahre

Konverentsi korraldajad:
Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond
Eesti-uuringute Tippkeskus
Akadeemiline Rahvaluule Selts

Korraldustoimkond:
Katre Kikas, katreki@folklore.ee
Piret Voolaid, piret@folklore.ee

Konverentsi koduleht asub veebiaadressil
<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2017/ftk>

Konverentsi toimumist toetavad Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus TK 145 ja institutsionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA) projekt EKMDHUM), Eesti Teadusagentuuri institutsionaalne uurimisprojekt IUT 22-5, Eesti Kultuurkapital, Hõimurahvaste Programm.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

EESTI KULTUURKAPITAL

ISBN 978-9949-586-31-8 (trükis)
ISBN 978-9949-586-32-5 (pdf)

© Autorid 2017
© EKM Teaduskirjastus 2017

EESSÕNA

Seekordse eesti folkloristide talvekonverentsi fookuses on küsimus, milline on folkloori ja folkloristide suhe avalikkusega – kuidas mõjutab avalikul väljal toimuv seda, kuidas folkloristid oma ainest koguvad ja analüüsivad, ning mil moel saavad folkloristide uurimused mõjutada seda, kuidas inimesed tajuvad kaasajas olulisi sündmusi.

Folkloristide suhe avalikkusega on olnud aegade jooksul tihe (ehki muutuv ja kohati pingelinegi). 19. sajandi rahvusromantism tegi folkloorist/folkloristikast otseselt avaliku nähtuse, hilisemad uurijad on pööranud tähelepanu pigem folkloori levikuga seotud privaatsetele kontekstidele, aga folkloristide uurimused ja akadeemilised folkloorikogu(miku)d tõstavad need olukorrad paratamatult üldisemale avalikule väljale.

Sellega paralleelselt on muutunud avalikkuse enese olemus – tänapäeval ei saa me rääkida ainult ühest avalikkusest, vaid mitmetest erinevatest avalikkustest. Avalikkuse teema on tihedalt seotud küsimusega žanridest, auditooriumiloomest ning küsimusega sellest, kellel on õigus kõneleda teatud olukorras teatud teemadest. Milline on avalikkuse suhe riigi, rahvuse ja privaatsfääriga? Kuidas suhestub see folkloristidele tavapärasemate rühma ja kogukonna mõistetega?

Folkloristide vaatepunkt hõlmab kaks olulist märksõna: *vastutus* ja *retseptsioon*. Ühelt poolt vastutus kogukondade ees, kelle pärandi folkloristide uurimused asetavad varasemast tunduvalt erineva auditooriumi kasutusse. Teisalt küsimus sellest, kuidas folkloristid peaksid reageerima oma uurimuste/tööde avalikule retseptsioonile – mida teha, kui vastuvõtja tõlgendusraam on uurija omast kardinaalselt erinev ning tagajärjed võivad olla ootamatud ja konfliktised?

Konverentsil kõnelevad folkloori-uurijad Argentinast, Eestist, Indiast, Soomest, Ungarist, Valgevenest ja Venemaalt.

Seekordne talvekonverents on pühendatud Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna juubelile – osakonna eelkäija Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektor loodi 1947. aastal.

KAVA / PROGRAMME

Neljapäev, 2. märts / Thursday, March 2

- 9.00 Väljasõit** Tartust Eesti Kirjandusmuuseumi eest
Departure in front of the Estonian Literary Museum
(42 Vanemuise St., Tartu)
- 10.00 Saabumine** Voore Puhkekeskusesse
Arrival at Voore Guest House
- 10.00–10.30 Majutamine, registreerumine, tervituskohv**
Accommodation, registration, welcome coffee
- 10.30–10.45 Avamine / Opening**
- 10.45–12.45** Juhatab / Chair Katre Kikas
Elo-Hanna Seljamaa. Folkloori ja folkloristika avalikust kuvandist
Mari Sarv. Rahvaluulekogud avalikkuse teenistuses
Eda Kalmre. Kellele kuuluvad meie ajalugu ja kohanimed? Võnnu
näide. Folkloristina haldusreformi keskel
Anu Korb. Siberi eestlased: kogukond, uurija ja avalikkus
- 12.45–13.45 Lõunapaus / Lunch**
- 13.45–15.45 Jalutuskäik** jäagri ja jäagrijuuttudega
Walk with a local hunter
- 15.45–16.15 Tee- ja kohvipaus / Tea and coffee break**
- 16.15–17.45 Paralleelsektsioon (esimesel korrusel)**
Parallel session (ground floor)
Juhatab / Chair Risto Järv
Katre Kikas. *Nagu apteeker mürgiga...* Jakob Hurda ja tema
kaastöölise moraalsetest dilemmadest
Merili Metsvahi. Esimese öö õiguse teema 1910. ja 1920. aastate Eestis
Pille Kippar. Avanemine: 20. sajandi teise poole rahvusvahelistest
folkloorisuhetest

16.15–17.45 Paralleelsektsioon (teisel korrusel)

Parallel session (first floor)

Juhatab / Chair Ülo Valk

Baburam Saikia. Belief and Politics in Institutionalized System of Neo-Vaishnava Religion: A Study on the Image of Sattra in Contemporary Assam

Bárbara Galarza. *The Crazy Man from War* in the Context of Folk Therapy: A Case Study of a Storytelling Event from Argentina

Hoppál, Mihály. Some Aspects of Shamanism

17.45–18.45 Õhtusöök / Dinner

18.45–19.30 Muusikaline vahepala/ Musical interlude

@Rudakilous (Kristjan Rudanovski ja Jaanis Kill)

19.30 Magus vahepala / Cake

Saun / Sauna

Reede, 3. märts / Friday, March 3

8.30–9.30 Hommikusöök / Breakfast

9.30–11.00 Paralleelsektsioon (esimesel korrusel)

Parallel session (ground floor)

Juhatab / Chair Piret Voolaid

Asta Õim. Arhailisest elemendist eesti fraseoloogias

Liisi Laineste, Anneli Baran. Süljest ja südamest. Kujundkõne
“Tujurikkuja” (2015) kommentaarides

Mall Hiimäe. Rahvakalendri elust ja elushoidmisest

9.30–11.00 Paralleelsektsioon (teisel korrusel)

Parallel session (first floor)

Juhatab / Chair Margaret Lyngdoh

Anastasiya Astapova. Self-Reflexive Metaphors among Refugees in
Estonia

Antti Lindfors. Performance of Moral Accountability and the Ethics
of Satire in Stand-Up Comedy

Ulla Savolainen. Understanding Silence: Interplay of Personal and
Public Memories of the Internment in Finland

11.00–11.30 Kohvipaus / Coffee break

11.30–12.30 Paralleelsektsioon (esimesel korrusel)

Parallel session (ground floor)

Juhatab / Chair Elo-Hanna Seljamaa

Piret Paal. Palliatiivravi ja meediamõjuline eutanaasiafantaasia
patsientide narratiivides

Mare Kõiva. *25 minutid tarkade majas*

11.30–12.30 Paralleelsektsioon (teisel korrusel)

Parallel session (first floor)

Juhatab / Chair Liisi Laineste

Anastasiya Fiadotava. Sharing Humour within a Family in the Digital
Age: A Case Study of Belarusian Dyadic Traditions

Liisa Granbom-Herranen. Proverbs are a Part of Common Language

12.30–13.30 **Lõunapaus / Lunch**

13.30–15.30 Juhatab / Chair Anastasiya Astarova

Ljudmila Lobanova. «Остались от оленя рожки да ножки» или «Легенда об олене» в современной фольклорной традиции вишерских коми

Anatoli Panjukov. Феномен самосборки в фольклоре

Nikolai Anisimov. Поминальный обряд жертвоприношения в современной удмуртской деревне

FILM «Мыдлань сюан» («Свадьба наоборот») (Nikolai Anisimov, Denis Kornilov)

15.30 **Lõpetamine / Closing words**

16.00 **Väljasõit Tartusse / Departure to Tartu**

Поминальный обряд жертвоприношения в современной удмуртской деревне

Nikolai Anisimov

Tartu Ülikool

kyldysin@yandex.ru

Доклад посвящен анализу поминального обряда жертвоприношения покойному родителю йыр-пыд сётон “отдаривание головы и ног [животного]”, проведенному в январе 2017 года в удмуртской деревне Карамас-Пельга на юге Удмуртской Республики (Киясовский район). Весь ритуал был зафиксирован мною и аспирантом УдНИИ УрО РАН Денисом Кониловым на фото- и видеокамеру.

Данный обряд был организован в честь покойной матери Р. М. Лопатиной. В обряде участвовали родственники, приглашенные и соседи. Основная ритуальная церемония проходила в ее доме, где прошла ритуальная трапеза, исполнялись обрядовые песни, приносились жертвенные дары усопшей (еда и питье, мелкие монеты, специально сшитое маленькое платье и т.д.). В качестве основной жертвы были преподнесены голова и ноги телочки, заранее купленные у местного жителя. Особый персонаж ритуала – переодетый в женское платье мужчина, который изображает «невесту». Обряд завершился недалеко от кладбища, где были оставлены ритуальные дары умершей матери (голова и ноги животного, еда и питье, лоскутки тканей). В целом весь обряд понимается как свадьба наоборот, после которого умерший навсегда покидает земной мир.

В ходе проведения обряда приходилось сталкиваться с различными новациями и влияниями. Так, например, организаторы жертвоприношения (семья Лопатиных) в некоторых случаях ссылались на научную литературу, объясняя это тем, что они стараются провести ритуал «правильно», т.е. так, как написано у В. Е. Владыкина. Однако, это вызывало негодование пожилых, мол, такого они не помнят и не знают.

Таким образом, стремление Лопатиных архаизировать обряд без учета временных и локальных особенностей вызвало в опре-

деленных случаях внутренний диссонанс. Но все же участники ритуала выразили свое почтение этой семье, поскольку в деревне данный обряд находится на грани исчезновения, а почтение предков для удмуртов стоит много.

Self-Reflexive Metaphors among Refugees in Estonia

Anastasiya Astapova
University of Tartu
anastasiya.ast@gmail.com

In this paper, I will present the results of a year-long fieldwork done among refugees and asylum-seekers in Estonia. Based on interviews, I will turn to various metaphors applied to refugees, to continue with self-reflexive metaphors refugees and asylum-seekers use to classify themselves within the Estonian law system. I will concentrate on what asylum-seekers call “ferroconcrete case”, “sausage migration”, and “Santa-Barbara”. These metaphors are strongly dependent on the compliance with the official script asylum-seekers have to follow to receive the refugee status, its “normality”, and potential deviations.

Sharing Humour within a Family in the Digital Age: A Case Study of Belarusian Dyadic Traditions

Anastasiya Fiadotava
University of Tartu
zhvaleuskaya@gmail.com

My current research deals with humorous dyadic traditions (Oring 1984) in Belarusian husband-wife relationships. During my research, I conducted over 40 interviews with Belarusians aged between 24 and 60 years. The interviews themselves primarily focused on family humour, funny personal stories, puns, and humorous rituals shared by family members. I also discussed how each dyad shared some of the ‘fixed’ folklore genres: jokes, memes, funny videos, and pictures. In doing so, I discovered that my informants could be divided into two distinct categories which generally correlated with their age and could be paralleled to Prensky’s (2001) distinction between ‘digital natives’ and ‘digital immigrants’.

Most of the 40+ interviewees claim that they hear and tell jokes within their family. For some of them (‘digital immigrants’), the sources of such jokes are print media and the web. By contrast, the younger ‘digital natives’ sometimes admit that they have not heard an oral ‘canned joke’ for ages. However, they do actively share humorous folklore within their family via social media. While this sometimes includes textual jokes, funny pictures, videos, comic strips, and animated gifs are far more numerous. Moreover, sharing humour digitally is not only a way to stay in touch while a couple is away from each other: some informants reported sharing humorous content via social media even when they were in the same room. This indicates that, while for ‘digital immigrants’ the digital sphere is another source of folklore alongside print media and oral circulation, for ‘digital natives’ it has become the primary environment for sharing folklore where new modes of transmission have evolved. Coupled with the specific properties of digital media, this has led to the emergence of new forms of folklore such as animated gifs, tweets, and so on.

Bibliography

- Blank, T. J. 2012. Folk Culture in the Digital Age: The Emergent Dynamics of Human Interaction. University Press of Colorado.
- Oring, E. 1984. Dyadic Traditions. *Journal of Folklore Research*, 21 (1), 19–28.
- Prensky, M. 2001. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9 (5), 1–6.

***The Crazy Man from War* in the Context of Folk Therapy: A Case Study of a Storytelling Event from Argentina**

Bárbara Galarza

Universidad del Centro de la Provincia de Buenos Aires

University of Tartu

barbaragalarza@gmail.com

This presentation is related to my current investigation regarding the treatment of mental health in vernacular discourses and practices in central Buenos Aires province, Argentina (also known as pampean region). In this region people share narratives about *el loco de la guerra* (“the crazy man from war”) and use this stereotypical figure of speech to identify certain inhabitants of the village. “The crazy man” often appears in conversations of everyday life events, such as meetings, meals, and casual gatherings. I will discuss a particular situation in which the story was told in the context of the cultural environment of *asado* – a feast of barbecued cow meat. The story about “a crazy neighbor” (Czech migrant) who committed suicide was told by *el asador* – the man who organizes the event and prepares the food. Among his audience were the women of the household.

The results of my provisional analysis show that the narrated tragic developments point to war, industrial work, and mental suffering as intertwined experiences. Thus, it is possible to consider this story as an expression of the poetics of legendry that creatively connects European migration during the second half of the 19th century and the first quarter of the 20th century to the development of Argentinean industrial capitalism. In other words, I suggest that *el loco de la guerra* works in oral vernacular narratives as a tragic legend invented by European migrants to adjust to industrial labor in the pampean region.

Proverbs as Part of Common Language

Liisa Granbom-Herranen

University of Turku

lakgra@utu.fi

Folklore products are a public property. No permission is needed to use oral folklore products. They do not have an owner so copyright on them is not required. Proverbs come from the past (even if the past is not in ancient times) that is a combination of social, economic, geographical, and other cultural factors. Next to the past, the present is a unique creation of those past tracks.

As proverbs are folklore products, newspapers as well as other printed media can use them in various connections. They are also expressions that readers (or listeners) are expected to recognize and know. The motivation was to look at contemporary newspapers from a paremiological point of view, focusing on folkloristic paremiology. One of the working hypotheses included the idea of similarities between Finnish and Estonian proverbs in daily papers. This assumption rested on the similarities between languages and cultural contexts as well as the history of ideas affected by both paremiographic work and paremiological research. On the one hand, the material used in the “Newspaper project” was up for grabs. On the other hand, the findings and conclusions are published in an open access forum.

However, every era has its own understanding of what publicity means. It is to say that all the paremiological research has been (and will be) done in some socio-cultural framework. Political and philosophical ideologies occur with various emphases in different circumstances. All this (and a lot more) is included in the connection between proverbs and publicity.

Rahvakalendri elust ja elushoidmisest

Mall Hiimäe

Eesti Kirjandusmuuseum

Kultuurilise kommunikatsiooni objektina on rahvakalender mitmetise tähendusega. Seda on defineeritud kui ajaarvamise ja tähtpäevadega seonduvat folkloorivaldkonda, ühtlasi osutades selle verbaalsele väljundile rahvaluuleliikide näol. Nüüsgune esiletõst osutab kuuluvusele folkloorinähtuste hulka ning kunstilisuse kriteeriumi olemasolule. Kombestiku osapool oleks siinjuures nagu kõrvaline, lihtsalt kaasnev fenomen. Ka on kultuurikirjelduses (folkloori talletamine, avaldamine) vahendamise vormiks olnud sõna, s.o tekst (Kuutma 2010: 693). Kui mõelda traditsioonikandja vajadustele ning teabe edasiandmisele olgu suuliselt või kirjalikus vormis, pole ajendajaks ei ainese kunstilisuse ega herderlik meeldumus, ka mitte rahvusliku identiteedi kogemine, vaid ainese praktiline otstarve. On ju rahvakalendri traditsioonides esiplaanil aja kvaliteetsuse tunnetamine, pühad või argised, kohased või sobimatud ajad ning sellest tajumusest lähtuvad sotsiaalmajandusliku elu-olu tegevusjuhised, ilma- ja saagiprognosis, inimelu tähtsündmuste ettearvamine.

19. sajandi II poolel ja 20. sajandi I poolel arhiveeritud folklooriteksid annavad tunnistust suurtest ja kiiretest usundilise maailmapildi taandumisega kaasnevatest muutustest, kaasneb ka rea agrarmajandusliku tähendusväärtusega tähtpäevade kaalukuse marginaliseerumine. Kõrva aktiivsest kasutusest taandumisega hakkab 19. sajandi teisest poolest kalendri elusust ja elushoidmist soodustama trükisõna: kalendrid, kooliõpikud, sünkroonsed tähtpäevatutvustused perioodikas. Folkloristidelt avalikkusele vahendatava teksti tähendusväli ja suunitlus avardub: tutvustatakse tähtpäevade tekkelugu, regionaalseid erijooni jne.

Järsult kasvab rahvakalendri avalikkusele suunatud roll rahvusliku identiteedi väljendaja ja kandjana seoses Eesti riigi inkorporeerimisega N Liidu koosseisu. Religioonivastase ideoloogia survele taanduvad usupühad avalikust elust privaatsfääri, koduseinte vahele. Toimub asendus, nt emadepäev naistepäevaga, jõulupühad nääridega. Aset leiavad nihked tavandikasutuses skaalal linn – maa, täiskasvanud – lapsed, töi-

ne – meelelahutuslik, üldrahvalik – kogukondlik, kollektiivne – individuaalne, tekst – kontekst.

Ettekandes jälgin rahvakalendri elu ja elushoidmist 20. sajandi teise poole kultuurilise kommunikatsiooni protsessis, sh eesti haritlastest rahvaluule-uurijate osalust kombestiku taaskasutust ja uuskasutust soovivas folklooriliikumises.

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-4

Kirjandus

Kuutma, Kristin 2010. Mõistete konstrueerimisest teadmuse loomiseni. Folkloristika interdistsiplinaarsus. – Keel ja Kirjandus 8–9, 687–702.

Kellele kuulub meie ajalugu ja kohanimed? Võnnu näide

Folkloristina haldusreformi keskel

Eda Kalmre

Eesti Kirjandusmuuseum

eda@folklore.ee

Folkloristidel pole tavaks sekkuda riigivõimu poolt tehtavatesse ja läbi viidavatesse reformidesse. Me oleme harjunud olema pigem kõrvaltvaatajad. Pigem kogume teavet, jälgime ja kirjeldame ning tõlgendame. Mina sisenesin sellesse Eestis käsu korras läbiviidavasse haldusreformi nii tavakodaniku ja kohaliku elanikuna kui ka folkloristina, kes tundes vastutust oma eriala ja kogukonna ees, sai viimase eestkõnelejaks. Kolmkümmend aastat tagasi, alustades tööd folkloristina, sattusin oma esimest välitööd tegema Võnnu kihelkonna alale – siia, kustkohast pärinevad ka minu esivanemad, kus ma ise olen sündinud ja nüüd elan. Toona sõitsime jalgratastega ja bussiga läbi kogu selle ala ja salvestasime märkimisväärse hulga eripärast kohalikku pärimust.

Nüüd, kui haldusreformi käigus ühinesid vabatahtlikult ühtseks vallaks kunagise Võnnu kihelkonna tuumikalad Haaslava, Mäksa ja Võnnu vallad, kogusin ma allkirju Võnnu kihelkonna nime kaitseks oma kodusallas Haaslaval. Peale selle kirjutasin artikleid ja koostas in pöördumise Eesti Vabariigi valitsusele ning regionaalhalduse ministrile.

Arutlen oma ettekandes tänapäeva küldes, vanades kolhoosikeskustes ja linnalähistes asumites elavate inimeste kohatunde teemal. Ot-sides vastust küsimusele, kellele kuuluvad meie ajalugu ja kohanimed, püüan välja tuua Eesti Vabariigis käimasoleva haldusreformi käigus loodud uue üksuse nimevalikut mõjutanud tegurid.

Minu ettekanne põhineb meedias haldusreformi kohta avaldatud materjalidel, kohalikega suhtlemisel tehtud isiklikel tähelepanekutel ning sotsiaalmeedia postitustel.

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-5

Nagu apteeker mürgiga... **Jakob Hurda ja tema korrespondentide moraalsed dilemmad**

Katre Kikas
Eesti Kirjandusmuuseum
katreki@folklore.ee

19. sajandi lõpu rahvaluulekogumise aktsioonid olid osa kaasaegsest avalikkusest – kogumisüleskutsed ja aruanded ilmusid erinevates ajalehtedes ning igaühel oli võimalik saada ülevaade sellest, kes, kus ja mida on kogunud. Selline avalik asetus aitas rõhutada ettevõtmise seost teiste rahvuslike ettevõtmistega ning reklaamida ettevõtmist uutele huvilistele. Teisalt jõudis info toimuva kohta sel viisil ka nendeni, kes rahvaluulekogumist heaks ei kiitnud.

Üheks teemaks, millele vastased rõhused, oli folkloori seos ebausku ning moraalselt taunitavaga – kogumist tajuti katsena taaselustada ebausku ning selles nähti ohtu kogujate moraalsele palgele. Teisalt küsisid ka paljud kogujad ise Hurdalt nõu, kuidas moraalselt küsitavate folklooripaladega toimida. Ettekandes heidangi pilgu sellele, kuidas erinevad osalised neid moraalseid dilemmasid lahendasid, nagu ka sellele, mis osa sellest arutelust kuulus avalikku ja mis osa privaatsesse kirjaruumi.

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-5

Avanemine: 20. sajandi teise poole rahvusvahelistest folkloorisuhetest

Seitsekümmend aastat ENSV TA KKI asutamisest (1947). Isiklikke mälestusi

Pille Kippar
piki@tlu.ee

Eesti NSV Teaduste Akadeemia organiseerimisest räägib NSVL Rahvakomissaride Nõukogu määrus 19. jaanuarist 1946. Instituutide direktorid otsustati kinnitada ametisse 1. jaanuaril 1947. Keele ja Kirjanduse Instituudi (KKI) direktori ülesannetesse määras toonane TA president Hans Kruus kirjandusteadlase Daniel Palgi alates 4. jaanuarist 1947, 30. aastapäeva tähistati 25. veebruaril 1977. Ühiskonnateaduste osakonna büroo otsustas siis KKI asutamiskuupäevaks lugeda 29. jaanuar 1947. Rahvaluulesektori esimeseks vanemaks teaduslikuks töötajaks sai 15. märtsist Richard Viidalepp, seejärel sektorijuhatajaks Eduard Laugaste. Instituut asutati Tartus, asus Riia mäel, ja toodi 1952. aastal Tallinna. Protokollipõhised andmed instituudi ajaloost, suhtlemisest teiste rahvaste teadlastega – avanemisest maailma – leiduvad Eeva Ahvena raamatus „Pilk paberpeeglisse. Keele ja Kirjanduse Instituudi kroonika 1947–1993“. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn 2007, 1415 lk.

Mind kutsus R. Viidalepp aspirantuuri, valdkonnaks rahvajutud. 1961 oli Eestis Kalevipoja aasta, mida tähistati üleliidulise ettevõtmisena novembrikuus terve nädala. Külalisi – folkloriste, kirjanikke, kirjandusteadlasi – oli igast liiduvabariigist. Mitu aastat käisid ettevalmistused, et eepose juubeli puhul külla kutsuda uurijaid Soomest ja Ungarist, aga korduvatest taotlustest ja põhjendustest hoolimata Moskvalt luba ei saadud.

Jutustan nendest teiste rahvaste folkloristidest, kellega KKIs töötatud aastate jooksul kokku puutusin ja millal see juhtus – kuidas maailm avanes instituudile ja folkloristidele.

1961 „Kalevipoeg 100“: V. J. Jevsejev, A. Seselskyte, K. Grigas, E. Kokare, O. Ambainis, F. V. Plessovski

1964 SIEF Moskva: L. G. Barag, A. I. Maskajev, A. Lintur, A. Koskinen

1966 Helsingi ja Turu: Matti Kuusi, Aime Luht, Herbert Salu ja Kolm K-d

1967 või 1968? Helsingi tudengid Matti Kuusiga nädala Tallinnas, Kippar saatjaks

1969 ISFNR, Bukarest: Bazanov, V. M. Gazak, U. B. Dalgat, Tsikovani, V. K. Sokolova, J. Virsaladze, M. Pop, H-J. Uther, J. Farago, L. Honko, P-L. Rausmaa, B. Holbek, R. Kvideland, G. Burde-Schneidewind

Alates 1960. aastatest: soomeugri rahvamuusika konverentsid

1970 FU III Tallinn: G. Ortutay, V. Voigt, I. Katona, U. Konkka, S. Stepanova, N. Lavonen, palju soomlasi, ungarlasi, tuttavaid ida poolt
?I. Levin

1979: Juubelid: E. V. Pomerantseva 80; K. V. Tšistov 60

1985 FU VI Sõktõvkar: A. Mikusev, J. Rotsev + teisi

1987 Izevsk, FU XVII konv: L. Dolganova, T. Perevostsikova, I. Vladõkin+ muid

1987 XI rahvusvaheline foneetikateaduste kongress, Tallinn 1.–7.07: abitöödel.

1989 ISFNR IX Budapest: NSVL-Ungari teadlaste vahetus. B. Kerbelyte+

1989 FU konverents: Karelõ Petroskoi E. Kiuru

1989 Jakob Hurt 150: soomlased + soomeugrilased

1990 SIEF IV Bergen: I. Gjårtsen;

1991 Soome-Eesti seminar, Tampere

1991 Joskar-Ola: Soomeugrilaste etnokultuur ja haridus. Rohkesti tuttavaid

1992 Innsbruck ISFNR X; 1994 Viin SIEF V – ei pääsenud, avaldati

1998 Göttingen ISFNR XII

Aastast 2000 ühendati KKI rahvaluule sektor kirjandusmuuseumiga.

Siberi eestlased: kogukond, uurija ja avalikkus

Anu Korb

Eesti Kirjandusmuuseum

korb@folklore.ee

Ettekandes analüüsin meedia rolli Siberi eesti kogukondade kajastamisel umbes 25 aasta jooksul, alates Eesti iseseisvuse taastamisest, ja uurijate osa selles protsessis. Toetun kollektiivse mälu uuringutele, sotsioloog Maurice Halbwachi jt töödele, mida arendasid edasi saksa õpetlased Aleida ja Jan Assmann ning Astrid Erll. Viimane rõhutab, et kultuurimälu saab eksisteerida vaid erinevate meediumide, sealhulgas ajakirjanduse, vahendusel (Erll 2011: 115). Mäluajaloolisest perspektiivist on oluline, kuidas minevikusündmusi aktualiseeritakse ja tõlgendatakse (Tamm 2013: 117–118, 125).

1990. aastail, kui alustasime Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) ekspeditsioonigrupiga välitöid erinevates Siberi eesti kogukondades, puudus taasiseisvunud Eestis avalikkuse tõsisem huvi Siberi eestlaste vastu. Eestis elas hulk nõukogude päevil Siberist emamaale ümberasunud eestlasi, kuid nemad eelistasid üldjuhul jääda nähtamatuks. Kodu-eestlastele, nagu ka läänes elavaile eestlastele, seostus Siber külma ja metsiku paigaga, küüditamiste ja vangilaagritega. 19. sajandi lõpukümnendil ja 20. sajandi algul Siberisse väljarändamisest ja tsaarivalitsuse perioodil väljasaadetutest enamasti ei teatud. Väikerahvaste eneseteadvuse kasvuga Vene Föderatsioonis alates 1980. aastate lõpust tõusis sealse meedias huvi kohapeal elavate väikerahvaste, nn eksootilise teise vastu. 20. sajandi viimasel kümnendil ja 21. sajandi algul pühendati rida artikleid Siberi piirkondlikes ajalehtedes ja mõned telesaated eesti kogukondadele.

Ettekandes käsitlen, missugused teemad seoses Siberi eestlastega meedias esile tõusevad ja kuivõrd Eesti Rahvaluule Arhiivi Siberi eestlaste materjali kogumise-uurimisega seonduv (välitöö-ülevaated meedias, teaduskonverentside, näituste, populariseerivate kogupere-ürituste kajastused, spetsiaalsed tele- ja raadiosaated) seda pilti mõjutavad.

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-4

Kirjandus

Assman, Jan 2012. Kollektiivne mälu ja kultuuriline identiteet. *Akadeemia*, 10, 1775–1786.

Erl, Astrid 2011. *Memory in Culture*. New York: Palgrave Macmillan.

Halbwachs, Maurice 1992. *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.

Tamm, Marek 2013. Ajalugu, mälu ja mäluajalugu: uutest suundadest kollektiivse mälu uurimisel. *Ajalooline ajakiri*, 1 (143), 111–133.

25 minutid tarkade majas

Mare Kõiva

Eesti Kirjandusmuuseum

mare@folklore.ee

Jagatud teadmiste kõrval on teadmisi, mida reeglina ei jagata, samuti erinevad erinevate inimeste konventsioonid/normid ja suhtlemispraktikad. Folkloristikas tuleb sageli liita fragmente tervikpildi saamiseks, püüdes paigutada tegevusi ja ütlusi nii, et neist moodustuks tervikpilt.

Jälgin, kuidas Eduard Ahas (1901–1944) 1920. aastal otsis Eesti Rahva Muuseumi kaastöölisena Rõngu kihelkonnas statistilisi andmeid tegutsevate nõidade kohta ja märkis üles rahvapäraseid arstimisviise. Üks päevikukatketest iseloomustab külaskäiku 3. juulil 1920 Mustaru majja ussisõnade teadja Eichelmanni Juhani poole. Keerukas ja mitmeastmelises, konfliktide piirimaile jäävates suhtlemissituatsioonides edeneb teadmiste jäädvustamine.

„Ta istub, ma joonistan. Tuba on madal, laia ahjuga, laja ühe ja kitsa kahe voodiga. Lajad aknalauad ja muidu toolid on muidugi oma käsitöö, kolmjalgseid pakktoolid. Lajas süngis magab valge, ühesilmaga vanaeit, taga nurgas ketrab teine ja rohkem siin inimesi polegi, on veel üks väikene, kuid õige käre koer. Mul on valmis. Nad vaatavad kõik kolm ja uurivad üksteise otsa. Ma ei tee väljagi. Isegi koerajunn on nii terava silmaga, et pilku mu päält ei lase.“

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-5

Süljest ja südamest. Kujundkõne „Tujurikkuja“ (2015) kommentaarides

Liisi Laineste, Anneli Baran

Eesti Kirjandusmuuseum

liisi@folklore.ee, anneli@folklore.ee

2015. aasta pagulaskriisi tõukel toimus Eestis avalik arutelu, milles äärmuslikumad arvamused väljendusid ühelt poolt rõhutatud tolerantsuse ja teisalt agressiivse vihakõnena. Samas oli selge, et mitte alati ei valinud rassistlikult meelestatud sõnavõtjad otseselt, üheselt mõistetavat väljendusviisi, vaid kasutasid rohkete kujundlike väljenditega võrreldavalt solvavat retoorikat või ütlustele rajatud teravat huumorit. Selles uurimuses analüüsime fraseoloogiliste väljendite esinemist vihakõnes hiljutise (ja kestva) migratsioonikriisi valgusel.

Materjal põhineb veebikommentaaridel ja sotsiaalmeediapostitustel, milles reageeriti 2015. aasta vana-aastaõhtuprogrammile „Tujurikkuja“ ETV-s. Registreeritud reageeringud (kokku u 2000) pärinevad meediaportaalide kommentaariumidest ja ETV Facebooki leheküljelt kogutud sõnavõttudest. Sketš, mis pälvis enim vastukaja, on tookordse (ühtlasi viimaseks jäänud) „Tujurikkuja“ lõpulugu, üldtuntud taasiseseisvumisaegse laulu „Ei ole üksi ükski maa“ paroodia. Omaaegse patriotilise originaali päevakajalise tõlgendusega soovisid koomikud osutada ksenofoobiale tänapäeva Eesti ühiskonnas.

Ettekandes võtame vaatluse alla fraseoloogilised väljendid ja muud retoorilised vahendid, mida avalikes reaktsioonides kasutati. Uurime, milliseid neist olid sagedasemad, kuidas omakorda neile reageeriti ja millised võivad olla üldse fraseologismide funktsioonid interneti spontaanses reageerimiskeskkonnas. Uurimuse tausta moodustab paroodiatekst ise ja selleks inspiratsiooni andnud poliitiline olukord, kus paroodia objekt on ühtaegu näiliselt „võõras“ kui ka tegelikult „oma“. Tulemused osutavad, et suurte narratiivide ja kollektiivse kultuurilise trauma sissetoomine täidab kindlat ülesannet: vastandada omavahel rasse, rahvusi, põlvkondi, huumorimeelt jm, ning teha seda tugevalt laetud ja vihakõne elemente sisaldavate ütluste kaudu isegi tsenseeritud, mitte-anonüümses keskkonnas. Selle tagajärjel vastanduvad arva-

mused veelgi. Huumoritekstide reaktsioonide analüüs võimaldab heita pilk muidu varjatud „võõra“-kuvandi loomise praktikatesse ning kujundkeele rollile selles.

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-5

Performance of Moral Accountability and the Ethics of Satire in Stand-Up Comedy

Antti Lindfors

University of Turku

anmili@utu.fi

The purpose of the paper is to present and explore an approach to satire in stand-up comedy, a popular cultural genre of oral performance, at the intersection of emotion and ethics. First off, emotion provides an analytically compelling object in the context of this genre, insofar as stand-up performances are mimetically structured around an emulation of spontaneous conversation while regularly invoking and inviting strong affective responses. This illusion of immanence, which in stand-up is coupled with a metacultural embrace of newness (Urban 2001) that encourages improvisation and authenticity of expression, intersects in interesting ways with research into emotions as interactional, performative, and embodied phenomena.

The core argument consists in conceptualizing satire as a form of irony that engages with ethics in specific ways, framing it as a practice and performance of moral accountability. Satire is a preferred communicative device of stand-up comics who frequently draw on moral indignation as a comic motive. While a contested and complex area of research, I suggest satire can be heuristically understood as a *form of irony that is characterized by its ethically accountable and emotionally charged target, which is perceived (and presented) by the satirist as morally reprehensible*. Further implications of this definition relate to how satirists give rise to the dialectic of moral accountability and emotional efficacy by using various stylistic and rhetorical devices.

Bibliography

Urban, Greg 2001. *Metaculture: How Culture Moves Through the World*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

«Остались от оленя рожки да ножки» или «Легенда об олене» в современной фольклорной традиции вишерских коми

Ljudmila Lobanova

Venemaa TA Uurali osakonna Komi teaduskeskuse Keele,
kirjanduse ja ajaloo instituudi rahvaluule sektor
sergejluda@mail.ru

Коллективные жертвоприношения являлись частью календарной традиции коми до 1930-ых гг. и были приурочены к определенной дате летне-осеннего периода: Прокопьев день, Ильин день, Первый Спас, Успение Богородицы, день святых Флора и Лавра, Рождество Богородицы. Ритуалы проводились по схожим сценариям. К приуроченной дате приносили в жертву обещанное животное, закалывали и разделявали животное возле церкви / часовни, проводили богослужение, отводили долю церкви, часть мяса варили на костре, после чего жертвенное мясо совместно ели или раздавали. В большинстве традиций возникновение жертвоприношения связано с индивидуальным или коллективным обетом. В вишерской локальной традиций коми возникновение обычая закалывать домашний скот связывается легендой об олене.

В докладе будут представлены современные формы бытования данной легенды, которые были записаны в ходе экспедиционных исследований локальной фольклорной культуры вишерских коми в 2012–2015 гг. Легенда встречается в четырех контекстах, один из которых интерпретация локального прозвища жителей с. Богородск (коми Висер) висерса тшегир вильёдысьяс («богородские – кости обгладывающие»): «вишерские каждый год около церкви всем селом съедали оленя, который сам прибежал из леса»

Финансовая поддержка: проект по развитию центра дигитальных гуманитарных наук международного уровня на базе Эстонского литературного музея (ЕКМДНУМ) в рамках институциональной программы развития учреждений науки и развития и высших учебных заведений (ASTRA).

[tõlge]

“Põdrast jäid alles vaid sarved ja jalad” ehk põdralegend Višeri komide traditsioonis täna

Kollektiivsed ohverdamised on olnud komi rahvakalendri kommete osaks kuni 1930. aastateni ja toimunud eri tähtpäevadel suvel ja sügisel: prokopipäeval, iljapäeval, esimesel paasapäeval, rukkimaarjapäeval, Plor-Lavra päeval, Neitsi Maarja sündimise päeval. Rituaalid kulgesid sarnase stsenaariumi järgi. Kindlal päeval tapeti ja tükeldati kiriku või kabeli juures ohvriloom, viidi läbi jumalateenistus, osa lihast anti kirikule, osa keedeti lõkkel, seejärel ühiselt söödi või jagati liha laiali. Enamikus traditsioonidest on ohverdamiskombe tekkimine seotud individuaalse või kollektiivse töötusega. Kodulooma tapmise kommet seostatakse Višeri komide lokaalses traditsioonis legendiga põdrast, mis on levinud soome-ugri rahvaste ja Põhja-Venemaa elanike seas.

Ettekandes tutvustatakse legendi esinemisvormi tänapäeval. Esi-
tatav materjal on kogutud välitöödel Višeri komide juures aastatel 2012–2015. Legend esineb neljas kontekstis, millest üks on Višeri elanike hüüdnime *Višeri kondinärijad* (komi *вишерса тшегир вильдöдысьяс*) tõlgendus – iga aasta sõi külarahvas kiriku juures ühiselt põdra, kes tuli määratud päeval ise metsast külla.

Toetajad: institutsionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA) projekt EKMDHUM

Esimese öö õiguse teema 1910. ja 1920. aastate Eestis

Merili Metsvahi
Tartu Ülikool
merili.metsvahi@ut.ee

Esimese öö õigust pole ajaloolise faktina olemas olnud. Ometigi käsitletakse seda teemat eesti 20. sajandi algupoole ilukirjanduses palju. Ka nii eesti esimene operett „Jaaniöö“ (1911) kui ka üks esimesi tõsiseltvõetavamaid eesti mängufilme „Esimese öö õigus“ (1925) keskenduvad esimese öö õiguse teemale. Nii operett kui ka tummfilm olid rahvas seas väga menud.

Kas esimese öö õiguse teema rändas folkloorist kirjandusse, filmi ja teatrilavale või vastupidi? Millist rolli mängis kõiges selles Mattias Johann Eiseni „Kuldja“, mis sisaldab laulu „Ius primae noctis“? Oma ettekandes püüan vastata neile küsimustele ning arutleda selle üle, miks oli esimese öö õiguse teema tollal nii populaarne. Väidan, et teema sobitus ideaalselt rahvuslikku narratiivi, aidates mõtestada ümber sakslaste rolli eestlaste ajaloos.

Palliatiiivravi ja meediamõjuline eutanaasiafantaasia patsientide narratiivides

Piret Paal

Hospiits DaSein

piret.krisp@gmail.com

Palliatiiivravi on tõenduspõhise meditsiini ja tervishoiukorralduse osa. Palliatiiivravi eesmärk on sümptomipõhine vaeguste leevendamine eelkõige neil patsientidel, kelle puhul aktiivravi ei ole näidustatud. Palliatiiivravi on meditsiinis ja tervishoiukorralduses suhteliselt uus mõiste, mida sageli seostatakse terminaal- ehk elu lõppfaasis tehtavate eutanaasiaotsustega.

Läinud aastal tegin 37 intervjuud väga erineva taustaga inimestega, neist enamik olid Münchenis elavad ambulatoorsed palliatiiivpatsiendid. Projekti keskmes olid patsientide soovid ja kujutelmad seoses palliatiiivraviga. Erilise vaatluse all olid migrantide füsioloogilised, psühhosotsiaalsed ja spirituaalsed vajadused.

Materjali kogumisel kasutasin Grounded Theory meetodit, mis tähendab, et tegin intervjuusid seni, kuni tuli juurde uusi teemasid. Materjali analüüsimiseks kasutasin teemaanalüüsi, liikudes kogutud intervjuutekstide ja eelnevalt loodud koodide ja kategooriate vahel ajaliselt edasi-tagasi. Materjali organiseerimisel ja teemaplokkide loomisel kasutasin abivahendina MAXQDA12 tekstianalüüsi programmi.

Ettekandes analüüsin palliatiiivkultuuri tähendust patsientide narratiivides saksa kontekstis. Arutlen, millised tähendusväljad avanevad palliatiiivravist ja hospiitsiteenusest rääkides ning kuidas meedias kajastatav mõjutab patsientide arusaamu, soove ja otsuseid.

Toetajad: institutsionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA) projekt EKMDHUM

Феномен самосборки в фольклоре

Anatoli Panjukov

Venemaa TA Uurali osakonna Komi teaduskeskuse Keele,
kirjanduse ja ajaloo instituudi rahvaluule sektor
apankomisc@mail.ru

Изоморфизм языковой системы и физического микромира, основанный на древних представлениях об атомизме языка, и сегодня является источником новых лингвистических концепций и гипотез. Однако в силу целого ряда причин текстологические исследования последних десятилетий развивались по пути умножения «атомарно-молекулярных» сущностей, что привело к появлению огромного числа дефиниций, в совокупности представляющих художественный текст как объект исследования. Между тем, простое продолжение аналогий между двумя системами позволяет говорить о том, что в общем иерархическом тождестве вербальные тексты представляет собой объекты следующего, супрамолекулярного (надмолекулярного) уровня, обладающего своими специфическими характеристиками. Дальнейшее развитие этого тезиса открывает и определенное сходство принципов и механизмов агрегации «субмолекулярных» и «субвербальных» объектов, связанных с понятиями «слабые, нековалентные взаимодействия» и «комплементарность». Формирование супрамолекулярных ансамблей может происходить самопроизвольно – такое явление называют самосборкой. Под самосборкой понимается процесс, в котором небольшие молекулярные компоненты самопроизвольно соединяются вместе, образуя намного более крупные и сложные супрамолекулярные агрегаты. Молекулярная самосборка является важным аспектом подхода «снизу вверх»: параметры итоговой структуры задаются формой и функциональными группами молекул.

На ряде конкретных примеров автор демонстрирует основные принципы самосборки сюжетной структуры. Эти принципы тождественны принципам субмолекулярной самосборки «снизу вверх». Аналогом химических нековалентных, «слабых» взаимо-

действий выступают ассоциативно-смысловые связи, возникающие в сознании автора в результате аффективно-ассоциативного восприятия объектов действительности. Аналогом стерической и химической комплементарности здесь выступает комплементарность ассоциативно-смысловых комплексов по форме и содержанию. Основанием для возникающей сюжетной структуры является событийная матрица «инициальная ситуация – причинно-следственная связь – финальная ситуация» с «пустыми» позициями, которые начинают самопроизвольно заполняться. Множество ассоциаций соединяют эти взаимодополняющие компоненты в двоичную структуру, составленную из комплементарных инициальной и финальной частей. Комплементарно связанные ассоциативные пары начинают взаимодействовать между собой и порождают диагональные связки, образующие «причинно-следственную связь». Далее эта двоичная структура, возникшая в сознании автора, в ходе наррации разворачивается в линейное повествование.

Финансовая поддержка: проект по развитию центра дигитальных гуманитарных наук международного уровня на базе Эстонского литературного музея (ЕКМДНУМ) в рамках институциональной программы развития учреждений науки и развития и высших учебных заведений (ASTRA).

[tõlge]

Isekoostumise fenomen rahvaluules

Keelesüsteemi ja füüsilise mikromaailma isomorfism, mis põhineb muistsetel ettekujutustel keele atomismist, tekitab uusi lingvistilisi kontseptsioone ja hüpoteese ka täna. Ent viimaste aastakümnete tekstoloogilised uurimused arenesid erinevatel põhjustel „atomaar-molekulaarse“ sisu rohkendamise teed pidi. See viis tohtu hulga definitsioonide tekkeni, mis tervikuna esindavad loometeksti uurimisobjektina. Samas lubab kahe süsteemi vaheliste analoogiate lihtne jätkamine väita, et üldises hierarhilises samasuses kujutavad verbaalsed tekstid endast järgmise, spetsiifiliste omadustega supramolekulaarse (molekuliülese)

astme objekte. Selle teesi edasiarendamine avab ka teatud sarnasuse *nõrga mittekovalentse koostoime* ja *komplementaarsuse* mõistega seotud *submolekulaarsete* ja *subverbaalsete* objektide koondamise printsiipide ja mehhanismide vahel. Supramolekulaarsete koosluste kujunemine võib toimuda iseenesest – see nähtus kannab nime *isekoostumine*. Selle all mõeldakse protsessi, mille käigus väikesed molekulaarsed komponendid ühinevad iseenesest ja moodustavad palju suuremaid ja keerulisemaid supramolekulaarseid üksusi. Molekulaarne isekoostumine on „alt üles“ lähenemise tähtis aspekt: molekulide vorm ja funktsionaalsed grupid määravad ette lõppstruktuuri parameetrid.

Ettekandes demonstreerib autor süžee struktuuri isekoostumise põhiprintsiipe konkreetsete näidete põhjal. Need printsiibid on samad, mis submolekulaarsel isekoostumiselgi „alt üles“. Keemilise mittekovalentse „nõrga“ koostoime analoogiks on assotsiatiiv-mõistelised seosed, mis tekivad autori teadvuses reaalsete objektide afektiiv-assotsiatiivse tajumise tulemusena. Sterilise ja keemilise komplementaarsuse analoogiks on assotsiatiiv-mõisteliste komplekside vormi ja sisu komplementaarsus. Moodustuva süžee struktuuri aluseks on sündmuste maatriks *esialgne situatsioon – põhjuse ja tagajärje seos – lõpusiituatsioon*, mille „tühjad“ lahtrid hakkavad iseenesest täituma. Arvukad assotsiatsioonid ühendavad need teineteist täiendavad komponendid binaarsesse struktuuri, mis koosneb komplementaarsest algus- ja lõpuosast. Komplementaarselt seotud assotsiatiivsed paarid hakkavad koos toimima ja tekitavad diagonaalseid liiteid, mis moodustavad „põhjuste ja tagajärgede seoseid“. Edasi rullub see autori teadvuses sündinud binaarne struktuur narratsiooni käigus lahti jutustuseks.

Toetajad: institutsionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA) projekt EKMDHUM

Belief and Politics in Institutionalized System of Neo-Vaishnava Religion: A Study on the Image of Sattra in Contemporary Assam

Baburam Saikia

University of Tartu

saikia.baburam2@gmail.com

During the 15th century Srimanta Sankaradeva (1449–1568 AD), a versatile genius, started a religious movement in Assam known as eka sarana nama dharma. The main focus of the movement was to introduce a new trend of Vaishnava religion which was devoted to reforming the society and abolishing certain practices, such as animal sacrifices, goddess worship, and discrimination based on caste and religion. The core emphasis of Sankaradeva's doctrine was surrendering to one supreme godhead, Vishnu. A monastery-like institutional model was conceptualized by Sankaradeva for preserving and promoting his work. His chief disciple Madhavadeva (1489–1596 AD) gave a proper shape to it and later on this institutional model came to be known as sattra. Several sattras were established by the disciples of Sankaradeva after his demise. Even though all sattras have roots in Sankaradeva's Neo-Vaishnava order, they display remarkable ideological segmentation. As outstanding social institutions, sattras attract great public interest and are often discussed in folklore and media. The former glorious reputation of some sattras has been undermined as their leaders (sattradhikar) have been severely criticized, often not without serious reasons. In this paper my aim is to discuss the present situation of sattras, sometimes accused of not being able to follow the exact given path of the tradition, ideological deviation from Sankaradeva's doctrine, and of failures to foster social harmony. I will also explore the influence of external forces, such as an attempt to impose a non-egalitarian Hindu orthodox ideology, known as hindutva, by Rashtriya Swayamsevak Sangh (RSS), and support of local people for the benefit of power and politics. Liberal contribution of the sattra institution to Assamese society will also be discussed. My findings are mainly based on various interactions and observations in the field.

Rahvaluulekogud avalikkuse teenistuses

Mari Sarv

Eesti Kirjandusmuuseum

mari@haldjas.folklore.ee

Arhiiv on oma olemuselt tuleviku tarbeks säilitatavate dokumentide kogu. Ka rahvaluulearhiiv on kokkulepe dokumenteerida ja säilitada eesti rahvakultuuris olulisi nähtusi, pidades silmas eesti avalikkuse huvisid. Rahvaluulekogumise kavandajad on oma parema äranägemise, teadmiste ja oskuste järgi teinud otsused, mis võiks olla oluline ja väärtuslik tuleviku inimesele. Arhiivi kogutud materjalide avalikkuseni jõudmine nii publikatsioonide kui ka uurimuste vahendusel on samuti protsess, mida on suunanud poliitilised olud, rahastus- ja publitseerimisvõimalused, teadlaste isiklikud ja institutsionaalsed valikud.

Ettekanne käsitleb küsimusi, kuidas avalikkus on vastu võtnud teadlaste tehtud valikud, ning mis on olnud nende valikute eesmärk ja tulem.

Toetajad: Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute Tippkeskus), IUT 22-4

Understanding Silence: Interplay of Personal and Public Memories of the Internment in Finland

Ulla Savolainen

University of Helsinki

Ulla.Savolainen@helsinki.fi

On the basis of the September 1944 Armistice Agreement between Finland and the Soviet Union, the Finnish government was obliged to intern German and Hungarian citizens in Finland. This resulted in the loss of freedom for 470 civilians, who did not have military significance or connections to Nazi Germany, between 1944 and 1946. After the internment, silence – occurring at public and often also private level – fell over the topic for 60 years. It was only after the broadcasting of a documentary film about the internments in 2003 when public discussion on the topic started. In fact, the film not only brought the event to the awareness of a broader audience but it also revealed that the internment of women and children did not have a rational basis in the Armistice Agreement. Instead of being dictated by the Soviet Union, the documentary revealed that the internment was based on the decision of Finnish officials. The public acknowledgement of this injustice ultimately led to a law of monetary compensation that came into effect in Finland in 2014.

My presentation focuses on oral history interviews (conducted by me during 2015–2016) of individuals, most of them children of German fathers and Finnish mothers, who were interned as minors. Applying the concepts of *tellability* and *frame* from the conversational narrative analysis, I will analyze 1) how ex-internees narrate about silence and silencing in the post-internment decades in the context of an oral history interview, and 2) how they represent and deal with the shift from extended silence to public discussion and official compensation. Through this analysis, I will argue that the analysis of the interplay between personal, private, and public dimensions of memory construction is a key to understand which experiences and events of the past become narrated and remembered and which do not.

Folkloori ja folkloristika avalikust kuvandist

Elo-Hanna Seljamaa

Tartu Ülikool

elo-hanna.seljamaa@ut.ee

Ettekanne käsitleb folkloori ja folkloristika avalikke kuvandeid. Lähtun tähelepanekutest, mis pärinevad kokkupuudetest meediaga ning argisest ja ametlikumast läbikäimisest üliõpilastega, välitööpartneritega, õpetajatega, folkloristidest ja mitte-folkloristidest kolleegidega nii Eestis kui ka mujal. Arutelu fookuses on avalikkuse esindajate arusaamad ja kirjeldused folkloorist ja folkloristikast ning folkloristide võime, soov ja soovimatus neile kujutelmadele ja ootustele – stereotüüpidele – vastata või vastu hakata.

Stereotüpiseerimine kahandab mitmekesised nähtused ja keerulised suhted kergemini hoomatavaks ja käsitletavaks. Nii on stereotüüpide loomine ja kasutamine argielu paratamatu osa, kuid samas ka jõuvõtte. (Herzfeld 2005) Midagi jäetakse välja ja midagi tõstetakse kilbile, kuid kes otsustab, mida just ning mida sellega saavutatakse või tehakse? Mida annab ja mida võtab folkloori seostamine regilauluga, muinasjututudega, kalendritraditsioonide, suulise kultuuri, Jakob Hurda või ravitsejate või vitsameestega? Mida on folkloristidel võita stereotüüpidega kaasaminemisest ja mida kaotada?

Arutledes folkloristika ja folkloori avaliku kuvandi või kuvandite üle, ei saa mööda vaadata sellestki, et folkloor toimetab ja konkureerib avalikul väljal kõrvuti kultuuripärandi, rahvakultuuri, argikultuuri või lihtsalt kultuuri ja veel mitmete teiste terminitega, mille defineerimine on niisama tänamatu ülesanne kui folkloori määratlemine. Vastavalt tuleb folkloristikal territooriumi jagada etnoloogia ja viimasel ajal üha enam ka antropoloogiaga, millel erinevalt etnoloogiast ja folkloristikast puudub intüimne suhe Eesti rahvuse ja riigi loomise, sünni ja identiteediga. Selles laiemas kontekstis on eriti huvitavad juhtumid, kus aktuaalsetel teemadel sõna võtavad folkloristid tituleeritakse antropoloogideks või etnoloogideks, justkui ei käiks folkloor ja tänapäev kokku.

Kirjandus

Herzfeld, Michael 2005. Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State.
2nd ed. New York: Routledge.

Arhailisest elemendist eesti fraseoloogias

Asta Õim

asta.oim@gmail.com

Kui kujundlikus väljendis on üks või mitu komponenti, mille kohta tänapäeva keelekasutaja mentaalses sõnastikus puudub semantiline või grammatiline informatsioon, tajutakse neid kui arhailisi ja unikaalseid. Arhailised elemendid võivad olla kas leksikaalsed või grammatilised (morfoloogilised).

1. Leksikaalselt unikaalsed komponendid. Eesti fraseoloogilistes väljendites on unikaalsena esinevad komponendid enamasti murdelist päritolu. Näiteks sõba silmale laskma ‘tukastama’ sisaldab arhailist sõna sõba, mis Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi tähendab kas suurrätitaolist villast naiste riietuseset või tekki, voodikatet, vaipa. Wiedemanni sõnaraamatu järgi aga märgib sõba ka nahka, eriti silmanahka ehk laugu. Seega sünkroonses plaanis on tegemist läbipaistmatu fraseologismiga, mida põhjustab unustatud tähendusega komponent. Diakroonilises plaanis, isegi veel sadakond aastat tagasi, aga see nii ei olnud. Kirjeldava iseloomuga unikaalset komponenti sisaldavad sõnaühendid sageli ei olegi fraseologismid: puruväsinud, paduvihm (padu ‘äge vihmahoog’). Seevastu sellised, mis on ümber mõtestatud, milles on toimunud semantiline teisenemine kuuluvad fraseologismide hulka: leevitit lugema ‘noomima, manitsema’, ei ole vistartki viga. Unikaalse koostisosa läbipaistmatus võib olla erineva astmega. Tänapäeva eestlasele on ilmselt võõrad ja ta ei saa aru, mida tähendavad järgnevates väljendites esiletõstetud sõnad ning seetõttu jääb ka kogu väljend arusaamatuks: suisi ja maisi (suine ‘sooderikas, soine’ → suisi ‘mööda soid’, maisi ‘mööda maad, maitsi’), ajab haussi (hauss ‘loba’), atses kui koer linnu taga (atses ‘tegevuses’), rantsib kui koer (rantsima ‘riidlema’).

2. Grammatiliselt unikaalse vormiga väljendeid ei ole tänapäeva eesti keeles kuigi palju. Üks põhjusi, miks eesti fraseoloogias on vähe säilinud arhailist morfoloogiat, näiteks kas või regilaulule nii omaste lõpuja sisekaota vorme, peitub ilmselt selles, et fraseologismi ei ole suulises

pruugis esitatud kui valmis teksti, vaid seda on kasutatud teksti loomise elemendina. Igapäevane kasutuskontekst, suuline kõne aga ei sea fraseologismile võrreldes regivärsi või ka vanasõna ja mõistatusega kuigi konkreetseid vormipiiranguid.

Verbivormidest saab nimetada da-infinitiivi lühenemist, mida võib tänapäeval mõista ka kui partitiivis substantiivi, samas käivivad paralleelselt mõlemad vormid: kolki ~ tuupi ~ rooki saama – kolkida ~ tuupida ~ rookida saama; da-infinitiivi kadu, domineerib substantiivi vorm: silket ~ vehkat tegema; kse-vormi lühenemine: ei nii hää kui kiideda, ei nii paha kui laideda; alistussuhetest põhjustatud erinevusi: ei tehta pai (tänapäeva keele seisukohalt peaks olema paid), silma nägemata ja kõrva kuulmata (reeglite kohaselt peaks olema silmal, kõrval); partitiivi adverbialiseerumist: ei ole suurt sussi 'kasu, asja', tuksi keerama, tongi jääma.